

Олена ЛИНДЮК
Національна академія державного управління
при Президентові України

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: НАУКОВІ ПІДХОДИ

Розглядається забезпечення теоретико-методологічного обґрунтування проблем модернізації державної служби в умовах глобалізації з метою встановлення меж та аналізу ступеня дослідженості її складових частин. Вивчається відображення різноманітних аспектів досліджуваного об'єкта в першоджерелах у вітчизняній науці. Виявляються пріоритетні напрями наукових розробок, процес еволюції ідей учених, що відображають досліджувану проблему модернізації державної служби в умовах глобалізації. Здійснюється класифікація теоретико-методологічних підходів до вирішення зазначеної проблеми. Виокремлюються аспекти, які залишилися поза увагою вітчизняних дослідників, та обґрунтовується доцільність подальшого дослідження проблем модернізації державної служби в умовах глобалізації.

Ключові слова: державна служба, державне управління, модернізація державної служби, модернізація державної служби в умовах глобалізації.

Olena Lyndyuk. Modernization of the civil service of Ukraine: science approaches

The article deals with providing of the theoretical and methodological justification of civil service modernization issues in the context of globalization with the aim of establishing the limits and analyzing the extent of its components' investigation. Reflection of different aspects of the investigated object in primary sources of domestic science is studied. Priority areas of scientific research and the evolution of the ideas of scientists reflecting the problem of the modernization of civil service in the context of globalization are discovered. Classification of the theoretical and methodological approaches to solve this problem is done. The aspects ignored by local researchers and expediency of further research into the problems of modernization of civil service in the context of globalization are determined.

Key words: civil service, public administration, civil service modernization, modernization of civil service in the context of globalization.

Перехідний стан державної служби є особливістю сучасного періоду модернізації українського суспільства. Успішність модернізації державної служби в умовах глобалізації залежить від багатьох детермінант. Спостерігається об'єктивна суперечність між сучасними вимогами до державної служби, викликаними реальністю сьогодення, та існуючим, традиційним, певною мірою деформованим її станом. Така ситуація потребує теоретико-методологічного обґрунтування моделі системи та практичного впровадження інноваційних механізмів модернізації державної служби в умовах глобалізації. З огляду на характер і глибину трансформацій під впливом процесів глобалізації, які відбулися в Україні, та з урахуванням незадовільного стану і тенденцій досліджуваної системи, розроблення й реалізація обґрунтованої і узгодженої з логікою стратегічно визначених подальших перетворень державної служби набувають особливої актуальності. З'ясування меж і аналізу ступеня дослідженості складових частин модернізації державної служби в умовах глобалізації дасть змогу вивчити першоджерела та систематизувати наукові здобутки вітчизняних учених за теоретико-методологічними підходами до вирішення зазначеної проблеми.

Питання аналізу наукових публікацій відображені в працях вітчизняних учених: В. Головатой (дослідила праці з питань розвитку державної служби України з урахуванням європейських вимог), М. Іншина (вивчив стан дослідженості методологічних питань державної служби в Україні), М. Кузнецової (проаналізувала еволюцію наукових поглядів до модернізації управління державною службою),

Л. Стельмашук (охарактеризувала наукові дослідження вчених із питань щодо визначення сутності інституту державної служби, його особливостей і складників).

Однак проблема подальшої модернізації державної служби в умовах глобалізації не була предметом спеціального дослідження. Аналіз наукових праць, публікацій вітчизняних учених дасть змогу дослідити стан теоретичної розробленості модернізації державної служби в умовах глобалізації, виявити наявні в цій сфері проблемні поля, теоретичні прогалини, що потребують подальших розвідок, визначити існуючі механізми та підходи до розвитку досліджуваної системи тощо. Тому метою статті є огляд, класифікація та оцінювання наукових публікацій з погляду відображення ними об'єкта й особливо предмета нашого дослідження, визначення ступеня дослідженості проблеми та обґрунтування вибору напрямів наукової розвідки.

З метою забезпечення теоретико-методологічного обґрунтування об'єкта і предмета дослідження, встановлення його меж, аналізу ступеня вивчення науковцями його складових частин необхідно визначити завдання статті: 1) дослідити відображення різноманітних аспектів досліджуваного об'єкта в першоджерелах у вітчизняній науці; 2) виявити пріоритетні напрями наукових розробок, процес еволюції ідей учених, що відображають досліджувану проблему модернізації державної служби в умовах глобалізації; 3) здійснити класифікацію авторів та їхніх наукових здобутків за теоретико-методологічними підходами до вирішення зазначеної проблеми; 4) обґрунтувати доцільність подальшого дослідження проблеми модернізації державної служби в умовах глобалізації.

За період незалежності України в галузі науки «державне управління» з досліджуваної нами тематики «державна служба» нагромаджено значний масив теоретико-методологічних і практичних доробок. Відповідно до мети дослідження важливо визначити наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних авторів. Тому вважаємо за доцільне здійснити ретроспективний аналіз наукових праць з проблемних питань модернізації державної служби в умовах глобалізації. Опрацювання наукових досліджень і публікацій дає підстави зазначити, що проблеми державної служби постійно перебували і перебувають у центрі уваги вчених. З метою аналізу ступеня дослідженості модернізації державної служби в умовах глобалізації фундаментальні наукові праці доцільно поділити на групи. Класифікація й оцінка за тематикою і змістом наукових джерел, у яких певною мірою відображено ті або інші аспекти досліджуваної проблеми, здійснені з погляду відображення ними об'єкта та предмета нашого дослідження.

До першої групи праць віднесемо наукові доробки вітчизняних учених, які вивчали загальні теоретико-методологічні засади державної служби. Феномен державної служби досліджувався та визначався багатьма вченими різних галузей знань, зокрема управління і права. Проблема формування понятійно-категорійного апарату, інтерпретації державної служби з позицій різних методологічних підходів, теоретичним, методологічним і практичним аспектам системи державної служби приділяли увагу В. Авер'янов, В. Атаманчук, Ю. Битяк, Н. Гончарук, С. Дубенко, М. Іншин, Н. Липовська, Д. Неліпа, О. Оболенський, В. Олуйко, О. Пархоменко-Куцевіл, Л. Пашко, А. Рачинський, С. Серьогін, Ю. Сурмін, В. Сороко, Є. Черноног та ін. Творчо застосували і розвинули класичні підходи сучасної науки до державної служби колектив авторів Національної академії державного управління при Президенті України та її регіональних інститутів у підручнику «Державна служба» [4], в «Енциклопедії державного управління» [5] і багатьох інших працях. Вони висвітлили теоретичні, методологічні, правові та організаційні засади державної служби, вітчизняний контекст її історичного розвитку, питання антикорупційної та державної кадрової політики в системі державної служби, її гендерні аспекти тощо.

Істотний внесок у розробку теоретико-методологічних засад розуміння місця і

ролі інституту державної служби в системі державного управління, визначення проблем, механізмів її модернізації та трансформації тощо внесли такі відомі вчені, як Р. Войтович, В. Малиновський, Н. Нижник, Т. Пахомова та ін. Питання етичної складової частини державної служби і шляхи її реформування розглядали Т. Василевська, М. Рудакевич, С. Серьогін та ін. Не применшуючи значущість проведених досліджень з окресленої тематики, зважаючи на інтенсивність модернізації державної служби й оптимізацію її законодавчих засад, проблемні питання державної служби потребують додаткового наукового вивчення і розробки взаємопов'язаного, когерентно-несуперечливого понятійно-категорійного середовища з метою вироблення чіткої продуктивної теорії та забезпечення відповідності постулюючого в теорії за властивостями і якостями ідеального об'єкта реальному об'єкту зовнішнього світу. Слід констатувати, що проблеми модернізації державної служби в українському суспільстві під впливом глобалізації загострюються, тому їх вирішення вимагає більш глибокого її теоретико-методологічного осмислення.

Ще М. Вебер свого часу зазначав, що бюрократія виконує функцію каталізатора модернізації [9, с. 129]. Тема модернізаційних змін тривалий час залишається предметом наукового дискурсу. Тому до другої групи праць віднесемо наукові дослідження модернізаційного аспекту системи державної служби. Серед зарубіжних дослідників, які зробили значний внесок у розробку новітніх підходів в осмисленні модернізації суспільства, слід зазначити Ш. Ейзенштадта, Р. Інглхарда, Н. Смелзера, А. Турена, С. Хантінгтона тощо. Гіпотезою теорії модернізації Е. Дюркгейма є думка, що стандарти сучасності будуть перейняті всіма країнами, які модернізуються. Альтернативними підходами до модернізації на протигагу класичній концепції модернізації є, зокрема: концепція множинних сучасностей Ш. Ейзенштадта; теорія неомодернізації П. Штомки, Е. Тірик'яна; теорія постмодернізації та ін. У сучасній управлінській науці активно впроваджуються підходи до досліджень різних видів еволюційного процесу модернізації, сутності модернізаційних процесів, основних форм і типології модернізації суспільства таких дослідників: Ю. Бокарева, Н. Зарубіної, Н. Наумової, Є. Холмогорова, В. Федотової та ін.

Аналіз досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що проблемам типології і класифікації форм модернізації приділяють значну увагу Р. Войтович (здійснила концептуальний аналіз модернізації державного управління, розкрила методологічний зміст модернізаційних процесів, форм і засобів модернізації державного управління [1 – 3]), Т. Пахомова (розглянула методологічні підходи до визначення механізмів модернізації державної служби в контексті системної методології та надала рекомендації щодо її застосування в процесах розвитку державної служби) [6 – 7], С. Серьогін (дослідив теоретичні засади поєднання управлінських традицій та інновацій як складників модернізації державної служби в сучасних умовах) [8]. Питання модернізації публічної адміністрації, її теоретичні та практичні аспекти, реформування основних сфер державної служби обґрунтовано А. Вишневським, М. Лахижею, І. Коліушком, Т. Мотренком, В. Тимошуком та ін.

У значній кількості публікацій досліджено зарубіжний досвід процесів модернізації, реформування і розвитку системи державної служби. Досвід побудови державної служби в Україні та зарубіжних країнах розглядала Т. Витко, прогресивний досвід формування державної служби у ФРН, його позитивний вплив на реформування публічної служби в Україні вивчали І. Лопушинський, Є. Черноног. Сучасний стан державної служби і перспективи її подальшого розвитку проаналізували К. Демке, Д. Герген та Б. Келлерман, інноваційні елементи реформи державної служби в Словаччині дослідила К. Старонова та ін. Водночас питання особливостей модернізації державної служби зарубіжних країн потребують

подальшого вивчення. Адже здійснюючи модернізацію будь-якої управлінської системи, важливо оцінити не лише власний досвід системи, її історичний шлях, а й розглянути можливості застосування стосовно досліджуваної системи зовнішнього досвіду. Зокрема, використання такого досвіду особливостей модернізації державної служби буде корисним для побудови нової моделі вітчизняної державної служби, яка відповідатиме викликам сьогодення.

Сформовано значний масив праць, присвячених вирішенню проблем запобігання і протидії корупції. Загальнотеоретичні аспекти корупції досліджували М. Мельник, Є. Невмержицький, проблему розмежування складів злочинів – Л. Брич, антикорупційну політику в державному управлінні – В. Соловйов, В. Федоренко та ін. Зважаючи на появу нових видів і складність корупційних діянь посадовців, питання визначення особливостей протидії таким діям є дискусійним і має важливе теоретичне й практичне значення.

Реальний стан наукових праць із модернізації державної служби у значній кількості характеризується такими рисами, як лояльність до існуючої системи державної служби, фрагментарність досліджуваної проблематики, традиційність підходів тощо. Прискорена модернізація державної служби за часів незалежної України свідчить про складність і тривалість цього процесу. Для глибшого пізнання змісту цього процесу й визначення орієнтирів державної модернізаційної політики потрібні подальші системні дослідження проблематики, у яких акцентується увага на вивченні існуючих теорій модернізації та можливості їх адаптації до українських реалій, зарубіжного досвіду модернізації державної служби тощо.

На окрему увагу заслуговують наукові розробки вчених щодо гуманістично орієнтованої модернізації, оскільки сучасні виклики складного соціуму об'єктивно вимагають принципово нового типу гуманістичної модернізації державної служби, яка передбачає перенесення акценту з прагматизму науково-технічного розвитку на перетворення гуманістичного спрямування. Однак зазначені питання стосовно державної служби належно не відображені в наукових публікаціях. Тому дослідження задекларованих модернізаційних змін, а також тих прогресивних типів і форм, яких вони набувають у структурі системи державної служби та які приводять до гуманізації відносин у системі державної служби, є актуальним. Також слід належну увагу приділити дослідженню питань впливу історичного досвіду модернізації на сучасний розвиток державної служби України з огляду на виклики сьогодення, ефективності хвилеподібного і циклічного еволюційного процесу модернізації державної служби України, яка представлена «хвилями» реформ і контрреформ.

Третя група праць – дослідження, присвячені процесам глобалізації. Зазначені процеси як новий фактор цивілізаційного розвитку розглядали У. Бек, В. Іноземцев, Л. Морозова, Р. Робертсон, С. Хоффман та ін. Різні аспекти змісту і векторів модернізаційних перетворень у контексті еволюції державної служби в умовах глобалізації теж були предметом аналізу дослідників. Так, проблеми структурних, функціональних, ціннісних змін у системі державної служби різнобічно й ґрунтовно досліджували Р. Войтович, О. Гаман-Голутвина, В. Федотова. Заслуговують на увагу і праці з питань глобалізаційних факторів впливу на державно-управлінські реформи С. Кравченка, І. Радзівського та ін. Огляд основних напрямів глобалістики показує, що об'єктом аналізу в цій міждисциплінарній дослідницькій сфері є взаємодія різних частин сучасного соціуму. Досить докладно досліджується генезис і соціальна сутність цього процесу, ряд авторів безпосередньо пов'язують розвиток інформаційних технологій і процесів глобалізації. Аналіз стану дослідження у вітчизняних та зарубіжних працях з питань глобалізації в аспекті її впливу на модернізацію та системні характеристики державної служби виявив різноплановість теоретичних і методологічних підходів до проблематики модернізації досліджуваної

системи в умовах глобальних змін, відсутність конвенціональної системи поглядів, концепцій, методології для трактування такого багатовимірного суспільного феномену. Незважаючи на значний діапазон наукових розробок з проблематики державної служби, глобалізації та модернізації, комплексне дослідження детермінуючої ролі глобалізації в генезі модернізації державної служби не проводилося, також недостатньо досліджені глобальні тенденції, виклики та загрози. Не визначені внутрішні і зовнішні впливи глобалізації на модернізаційний процес державної служби, їх характеристики. Відсутні прогнози негативних і позитивних наслідків впливу глобалізації на державну службу і шляхи вирішення проблем її модернізації, враховуючи і негативні тенденції, не обґрунтовано напрями зміни ролі і функцій державної служби під впливом глобалізаційних викликів. Нерозробленість зазначеної наукової проблеми значною мірою стримує проведення модернізації системи вітчизняної державної служби, позбавляє державно-управлінську діяльність необхідної ефективності.

Розвиток системних ідей державної служби супроводжувався зміною проблематики наукових розвідок і типу наукових завдань. Спостерігається зростання питомої ваги та ролі синтезу. Особливістю сучасної науки є зростання в ній ролі порівняльно-типологічних досліджень, значна увага приділяється визначенню понятійно-категорійного апарату державної служби, з'ясуванню специфіки державної служби як професійної діяльності (діяльнісно-функціональний підхід), процесу формування державного апарату всіх рівнів влади (структурно-інституціональний підхід), кадровій політиці і процесам, тенденціям розвитку державної служби як соціального, правового, політичного, управлінського інституту, морально-етичним, ментально-психологічним, духовним аспектам діяльності інститутів державної влади, розробці методологічного інструментарію вирішення теоретичних і практичних проблем системи, питанням освіти державних службовців тощо. Проте значна частина напрямів досліджень, передбачених паспортом спеціальності «державна служба», практично залишаються недослідженими чи малодослідженими, оскільки дослідники переважно спираються на попередній досвід науковців в інших галузях знань. Незважаючи на високий науковий рівень публікацій стосовно окреслених проблем, багато принципово важливих питань модернізації державної служби в умовах глобалізації залишаються недостатньо вивченими і вимагають поглибленого цілеспрямованого дослідження.

Джерелами дослідження слугувала низка наукових робіт, у яких крізь призму різних галузей знань досліджувались різні аспекти системи державної служби, її модернізації, глобалізації. Праці розглянутих вище дослідників заклали теоретико-методологічне підґрунтя для подальшого більш глибокого дослідження модернізаційних процесів державної служби в умовах глобалізації. На сучасному етапі вивчення досліджуваної проблеми у вітчизняному науковому дискурсі продовжується за проблемним, предметним, концептуальним, методологічним напрямками. Суттєво змінилися теоретичні, методологічні та методичні підходи до проблеми, спостерігається тенденція до міждисциплінарного розгляду теми та збільшення наукових публікацій з акцентом на загальну гуманізацію та аксіологізацію державної служби.

Незважаючи на значний науковий інтерес дослідників до вивчення різних аспектів державної служби, модернізації державної служби в умовах глобалізації у вітчизняних юридичних, управлінських, соціологічних й інших наукових публікаціях розкривається фрагментарно. Розробка цих проблем представниками різних галузей знань проводиться в автономному режимі, без належного врахування досягнень суміжних галузей, отримані в ході досліджень результати слабо корелюють один з одним і не завжди утворюють цілісну картину. На сьогодні відсутнє цілісне комплексне дослідження, у якому крізь призму вітчизняної державно-управлінської

науки систематизовано процеси модернізації державної служби в умовах глобалізації, недостатньо дослідженими в науці державного управління є природа, зміст і сутність цих процесів відносно системи державної служби.

Шляхом системного аналізу наукових публікацій визначено ключові аспекти проблеми, що до сьогодні належно не розкриті та потребують поглибленого наукового дослідження. Тема модернізації державної служби в умовах глобалізації в перерахованих вище роботах не є основною; у більшості випадків вона пов'язана з виконанням інших дослідницьких завдань. Плюралізм підходів і позицій, суджень і думок із зазначеної проблеми досяг «критичної маси», що спричинило теоретичну та історіографічну фрагментарність та може призвести до розмивання її контурів. Спостерігається звуження проблематики дослідження державної служби, традиційність підходів, зменшується рівень впливу теоретико-методологічних підходів на практику державної служби тощо. Аналіз розробок свідчить, що, хоча дослідники і наводять багато порад щодо реформування державної служби, дуже мало уваги приділено аналізу помилок і невдалого зарубіжного досвіду. Теоретичні та концептуальні розробки науковців присвячені лише окремим аспектам цієї проблематики, що визначає необхідність проведення системного і комплексного дослідження.

В умовах посилення глобального впливу на процеси модернізації державної служби поглибленого вивчення і розв'язання потребують питання: діагностики стану розвитку державної служби шляхом ідентифікації основних проблем, новітніх викликів і загроз; подальшого понятійно-категорійного визначення у сфері державної служби і розроблення моделі та методології її модернізації з метою ефективної координації на позитивістській концептуальній основі. Численні наукові дослідження державної служби свідчать, що розкриття контексту, сутнісних засад і зв'язків між різними процесами системи і екзогенного середовища визначає значний інтеграційний потенціал. Отже, уявлення про мінливий сучасний світ мають змінюватися. Модернізація пов'язана насамперед із переосмисленням наслідків і результатів глобалізації і таким чином з процесом політичних, правових, управлінських, соціальних, культурних трансформацій системи державної служби. Удосконалення методології модернізації державної служби в умовах глобалізації доцільно здійснювати за такими напрямками: обґрунтування теоретичних засад (закони, закономірності, принципи, понятійно-категорійний апарат, концептуалізація, проектування, наукове обґрунтування, моделювання); забезпечення практичного спрямування (механізми, інструменти, засоби, важелі, методи, форми); визначення ресурсного забезпечення (політичні, інституціональні, кадрові, інформаційні, технічні, матеріальні, часові ресурси); запровадження системного моніторингу (оцінювання результатів модернізації, аналіз, контроль), що сприятиме забезпеченню теоретико-методологічного обґрунтування моделі системи і практичного впровадження інноваційних механізмів її модернізації.

Отже, необхідно здійснити комплекс модернізаційних змін для якісного оновлення чинної державної служби в Україні для забезпечення її спроможності реалізувати ідеологію служіння суспільству, прогресивного суспільного розвитку в умовах глобалізації і адекватного реагування на глобалізаційні процеси. Успіх очікуваних змін залежить від застосування дієвих механізмів і технологій їх здійснення, науковою основою яких мають стати відповідні теоретико-методологічні засади.

Список використаних джерел / List of references

1. **Войтович Р. В.** Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / Р. В. Войтович ; за заг. ред. В. М. Князева. – Київ : Вид-во НАДУ, 2007. – 680 с. [Voitovych R. V. Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia

(teoretyko-metodolohichniy analiz) : monohrafiia / R. V. Voitovych ; za zah. red. V. M. Kniazieva. – Kyiv : Vyd-vo NADU, 2007. – 680 s.].

2. **Войтович Р. В.** Глобалізація як універсальна форма історичної динаміки перехідних суспільств / Р. Войтович // Вісн. НАДУ. – 2012. – № 1. – С. 21 – 32 [Voitovych R. V. Hlobalizatsiia yak universalna forma istorychnoi dynamiky perekhidnykh suspilstv / R. Voitovych // Visn. NADU. – 2012. – № 1. – S. 21 – 32].

3. **Войтович Р. В.** Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції / Р. Войтович // Вісн. НАДУ. – 2013. – № 2. – С. 14 – 23 [Voitovych R. V. Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia v umovakh hlobalnoi intehtratsii / R. Voitovych // Visn. NADU. – 2013. – № 2. – S. 14 – 23].

4. **Державна служба** : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. – Київ ; Одеса : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 372 с. [Derzhavna sluzhba : pidruchnyk : u 2 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; redkol. : Yu. V. Kovbasiuk (holova) [ta in.]. – Kyiv ; Odesa : NADU, 2012. – T. 1. – 372 s.].

5. **Енциклопедія державного управління** : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.]. – Київ : НАДУ, 2011. – Т. 6 : Державна служба / наук.-ред. колегія : С. М. Серьогін (співголова) [та ін.]. – 2011. – 524 с. [Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia : u 8 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; nauk.-red. kolehiia : Yu. V. Kovbasiuk (holova) [ta in.]. – Kyiv : NADU, 2011. – T. 6 : Derzhavna sluzhba / nauk.-red. kolehiia : S. M. Serohin (spivholova) [ta in.]. – 2011. – 524 s.].

6. **Пахомова Т. І.** Державна служба : система і особистість : монографія / Т. І. Пахомова. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2002. – 410 с. [Pakhomova T. I. Derzhavna sluzhba : systema i osobystist : monohrafiia / T. I. Pakhomova. – Odesa : ORIDU NADU, 2002. – 410 s.].

7. **Пахомова Т. І.** Модернізація системи державної служби: сучасний вимір / Т. І. Пахомова // Акт. пробл. держ. упр., педагогіки та психології. – 2011. – № 1(4). – С. 22 – 28 [Pakhomova T. I. Modernizatsiia systemy derzhavnoi sluzhby: suchasnyi vymir / T. I. Pakhomova // Akt. probl. derzh. upr., pedahohiky ta psykholohii. – 2011. – № 1(4). – S. 22 – 28].

8. **Серьогін С. М.** Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія / С. М. Серьогін. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с. [Serohin S. M. Derzhavnyi sluzhbovet u vidnosynakh mizh vladoiu i suspilstvom : monohrafiia / S. M. Serohin. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU, 2003. – 456 s.].

9. **Weber, M.** (1976). *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriß der verstehenden Soziologie.* 5 auflage. Tübingen.

Надійшла до редколегії 24.10.16